

**UNIVERZITET U NIŠU
FAKULTET ZAŠTITE NA RADU**

Smer: Zaštita životne sredine

**TEHNOLOŠKI PROCESI I
ŽIVOTNA SREDINA**

**dr Branislav Anđelković, red. prof.
mr Ivan Krstić, dipl. inž. tehnologije**

Niš, 2002. godine

dr Branislav Anđelković, red. prof. Fakulteta zaštite na radu u Nišu
mr Ivan Krstić, dipl. inž. tehnologije, asistent Fakulteta zaštite na radu u Nišu

TEHNOLOŠKI PROCESI I ŽIVOTNA SREDINA

Prvo izdanje

Izdavač:

Jugoslovenski savez društava inženjera i tehničara zaštite, Niš, Čarnojevića 10a

Odlukom Nastavo-naučnog veća Fakulteta zaštite na radu u Nišu, broj 03-327/3 od 14.06.2002. godine, rukopis je odobren za štampu.

Recenzenti:

dr Branislav Nikolić, red. prof. u penzji Fakulteta zaštite na radu u Nišu

dr Vlada Veljković, red. prof. Tehnološkog fakulteta u Leskovcu

Za izdavača:

dr Branislav Anđelković

Tehnički uredila:

Vesna Krstić, dipl. inž. zaštite životne sredine

Dizajn korica:

AvramovicDesign @yahoo.com

Štampa:

GIP "Bona Fides" Niš

CIP Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

ANĐELKOVIĆ, Branislav M.
KRSTIĆ, Ivan M.

Tehnološki procesi i životna sredina
/ Branislav M. Anđelković, Ivan M.
Krstić. - [1. izd.]. Niš: Fakultet
zaštite na radu, 2002.
(Niš: Bona Fides). 420 str.: graf.
prikazi, tabele; 24 cm.

Tiraž 400. - Literatura: str. 418-420

ISBN 86-83-129-03-9

Sadržaj:

1. Tehnološki sistem - radna i životna sredina kao sistem	1
1.1. Sistem i sistemski pristup	2
1.2. Tehnologija i tehnološki sistem	9
1.2.1. Elementi proizvodnog tehnološkog sistema	12
1.2.2. Tehnološki proces	12
1.2.3. Predmeti rada	16
1.2.4. Sredstva za rad	20
1.2.5. Energija	22
1.2.6. Ljudski rad	24
1.3. Radna i životna sredina kao sistem	27
1.3.1. Radna sredina kao sistem	27
1.3.2. Životna sredina kao sistem	29
1.3.3. Povezanost čoveka i sistema radne i životne sredine	30
1.3.4. Oblici zagađivanja životne sredine	32
1.4. Sistem inženjering	36
1.4.1. LCA analiza	42
1.5. Veza elemenata u sistemu primenom zakona o održanju mase i energije	44
1.5.1. Maseni bilans	44
1.5.2. Energetski bilans	48
1.5.3. Eksergetski bilans	51
1.5.4. Primeri materijalno energetskih bilansa	58
1.5.4.1. Materijalni bilans ciklona	58
1.5.4.2. Materijalni i energetski bilans sušare	59
1.5.4.3. Materijalni i energetski bilans ukuvača	60
1.5.4.4. Materijalno, energetsko i eksergetsko bilansiranje tehnološkog procesa na primeru varionice	61
1.6. Izbor ulaznih i izlaznih elemenata tehnološkog procesa od značaja za zaštitu životne sredine	70
1.6.1. Izbor šeme tehnološkog procesa	70
1.6.2. Izbor tehnološke opreme	76
1.6.3. Izbor sirovina i pomoćnih materijala	77
1.6.4. Izbor energije	79
1.6.5. Izbor mesta odvijanja tehnološkog procesa	79

---

2. Tehnološki procesi metalurgije i životna sredina	81
2.1. Priprema sirovina za topljenje	82
2.1.1. Skladiranje materijala	82
2.1.2. Usitnjavanje materijala	84
2.1.3. Aglomeracija	87
2.1.4. Flotacija	91
2.1.5. Prženje rude i koncentrata	93
2.1.6. Koksovanje	96
2.2. Dobijanje metala topljenjem	98
2.3. Rafinacija metala	99
2.3.1. Metalurško-termička rafinacija metala	99
2.3.2. Elektrolitička rafinacija	101
2.4. Livenje metala	105
2.5. Kritične tačke tehnoloških procesa proizvodnje metala	113
2.5.1. Proizvodnja gvožđa i ugrožavanje životne sredine	113
2.5.2. Proizvodnja bakra i ugrožavanje životne sredine	119
2.5.3. Proizvodnja olova i ugrožavanje životne sredine	123
2.5.4. Proizvodnja cinka i ugrožavanje životne sredine	125
2.5.5. Proizvodnja aluminijuma i ugrožavanje životne sredine	128
2.6. Mehanička obrada metala	132
2.7. Termička obrada metala	134
2.7.1. Termička obrada žarenjem, kaljenjem i otpuštanjem	134
2.7.2. Termohemijska obrada metala	137
2.7.3. Termička obrada u sonim kupatilima	141
2.8. Odmašćivanje	146
2.8.1. Odmašćivanje u alkalnim rastvorima	147
2.8.2. Odmašćivanje u rastvorima površinsko aktivnih materija	148
2.8.3. Odmašćivanje u zapaljivim organskim rastvaračima	151
2.8.4. Odmašćivanje u nezapaljivim organskim rastvaračima	155
2.8.5. Elektrohemijsko odmašćivanje	157
2.8.6. Odmašćivanje ultrazvukom	158
2.9. Nagrizanje	158
2.10. Galvanska obrada metala	163
2.11. Nanošenje premaznih sredstava	172
2.11.1. Hemijski sastav premaznih sredstava	172
2.11.2. Metode nanošenja premaznih sredstava	177
2.11.3. Mere zaštite pri nanošenju premaznih sredstava	181

---

3. Tehnološki procesi hemijske industrije i životna sredina	183
3.1. Tehnološki proces proizvodnje sumporne kiseline	184
3.2. Tehnološki proces proizvodnje azotne kiseline	193
3.3. Tehnološki proces proizvodnje fosforne kiseline	201
3.4. Tehnološki proces proizvodnje NaOH, Cl ₂ i HCl	205
3.5. Tehnološki proces proizvodnje amonijaka	211
3.6. Tehnološki proces proizvodnje veštačkih đubriva	218
3.7. Tehnološki proces proizvodnje natrijumtripolifosfata	223
3.8. Tehnološki proces proizvodnje neorganskih malternih veziva	226
3.8.1. Tehnološki proces proizvodnje kreča	226
3.8.2. Tehnološki proces proizvodnje cementa	228
3.8.3. Tehnološki proces proizvodnje gipsa	230
3.9. Tehnološki proces proizvodnje stakla	231
3.10. Tehnološki proces proizvodnje deterdženata	239
3.11. Tehnološki proces proizvodnje sapuna	242
3.12. Tehnološki proces proizvodnje celuloze i papira	247
3.13. Tehnološki proces proizvodnje boja i lakova	265
3.14. Tehnološki proces proizvodnje plastičnih masa	268
3.15. Tehnološki proces proizvodnje gume	277
4. Tehnološki procesi prehrambene industrije i životna sredina . .	283
4.1. Analiza rizika kritičnih kontrolnih tačaka (HACCP)	284
4.2. Tehnološki proces proizvodnje mleka i mlečnih proizvoda	290
4.2.1. Zdravstvena ispravnost mleka i primena HACCP metode . . .	297
4.2.2. Uticaj tehnološkog procesa obrade mleka na životnu sredinu	301
4.3. Tehnološki proces obrade mesa	303
4.3.1. Zdravstvena ispravnost mesa	308
4.3.2. Primena HACCP metode u mesnoj industriji	309
4.3.3. Uticaj tehnološkog procesa obrade mesa na životnu sredinu .	311
4.4. Tehnološki proces proizvodnje hleba	316
4.4.1. Zdravstvena ispravnost hleba i primena HACCP metode . . .	325
4.4.2. Uticaj tehnološkog procesa proizvodnje hleba na životnu sredinu	329
4.5. Tehnološki proces proizvodnje bezalkoholnih pića	330
4.5.1. Zdravstvena ispravnost bezalkoholnih pića i primena HACCP metode	342
4.5.2. Uticaj tehnološkog procesa proizvodnje bezalkoholnih pića na životnu sredinu	348

4.6. Tehnološki proces proizvodnje alkoholnih pića	351
4.6.1. Tehnološki proces proizvodnje etanola	354
4.6.2. Tehnološki proces proizvodnje vina	355
4.6.2.1. Ekotoksikološka ispravnost vina i primena HACCP metode	364
4.6.2.2. Uticaj tehnološkog procesa proizvodnje vina na životnu sredinu	366
4.6.3. Tehnološki proces proizvodnje rakije	369
4.6.3.1. Ekotoksikološka ispravnost rakije	377
4.6.3.2. Uticaj tehnološkog procesa proizvodnje rakije na životnu sredinu	378
4.6.4. Tehnološki proces proizvodnje piva	382
4.6.4.1. Uticaj tehnološkog procesa proizvodnje piva na životnu sredinu	393
4.7. Tehnološki proces prerade duvana	404
4.7.1. Uticaj tehnološkog procesa prerade duvana na životnu sredinu	412
5. Literatura	418